

В. В. Перес,
д-р філос. наук

УДК 82.167: 093

«Іліада» Гомера як історіографічний дискурс про Троянську війну: питання референційності

Ця стаття стверджує, що текст «Іліади» Гомера може розглядатися у якості історіографічного дискурсу про Троянську війну. Ми розглядаємо, як цей дискурс сприяє побудові текстуальної автореференційності у новелі Крісти Вольф «Кассандра» (1983), а також спираємось в нашому аналізі на постмодерністські засади Мак'Гейла та Лінди Гатчин.

Ключові слова: референційність, метафікція, дискурс, новела.

Роздуми з проблеми референційності, що подаються у цій статті, призначені для перевірки моделі аналізу запропонованої Ліндою Гатчин у «A Poetics of Postmodernism» (1988) для новел, означених нею як історіографічна метафікція. Авторка пояснює, що постмодерністські тексти породжують свою власну вигадану автореференційність, яка здійснює функцію сприйняття, наданого читачеві накривними рівнями референції. Іншими словами, в метафікції єдиний спосіб встановити зв'язки з реальними референтами в акті читання полягає як акт впорядкування і відтворення. Ключ до декодування тексту є в самому собі, і настанова, яка це здійснює, виступає як набір інструкцій читачеві з реального світу, така істота, яка інтерпретує і декодує з-за меж мистецького твору. Лінда Гатчин пояснює, що можна наповняти в суперечці про реальні референти художньої літератури, що, відповідно за визначенням Фреге, повинні існувати в реальному світі, та натомість метафікція вчить, що мусить бути інший рівень – так би мовити, цей процес може бути наостанок референційний в прямому сенсі, але висліди не можуть бути такими.

Хочеться показати цими рефлексіями, що Кассандра не постулює виключно історіографічну референційність, але, впроваджуючи інноваційні новелістичні техніки, витворює власну автореференційність. Щоб отримати широке уявлення про дебати щодо референційності, пропонуємо дослідити це питання з витоків.

Обговорення подання і питання референта в дискурсі має свою власну історію, яка сягає своїм корінням у цілий ряд критичних роздумів про мову. Виниклі у двадцятому столітті, ці теорії відбивали фундаментальні принципи історії, такі як причинність і причина, які мали наслідком розрізнення історії та мови. Для того щоб з'ясувати, як постмодерністська поетика роз-

в'язує цю проблему, даний пункт поділяється на дві основні частини. У першій розглядаються теоретичні трансцендентні парадигми з точки зору референта і референційності, натомість у другій частині виправдовується пропозиція виходити з «Іліади» Гомера як офіційного історичного дискурсу про Троянську війну.

Структурна лінгвістика, що виникає з публікацією «Курсу загальної лінгвістики» Соссюра (1916), стимулює виникнення структуралізму, семіотики і постструктуралізму, чий основний вплив мав місце в період після Другої світової війни. Що об'єднує ці дисципліни у своєму баченні мови не як відображення сприйнятого світу через слова, а як складника цього світу. Незважаючи на значні відмінності, ці теоретичні домовленості виходять з передумов, що мова передуює окреслюваному світові, з чого те, що ми сприймаємо як «реальність», не що інше, як соціально, лінгвістично сконструйований артефакт. Таким чином, ідея безстороннього всесвіту, який існує поза мовою, не є що інше, як ілюзія. Реальності не існує поза досяжності мови, з огляду на вже включення в деяку мову до нашого знання світу. Тоді, у рамках цього підходу, література – як специфічний мовний прояв – не може прозоро відображати ніякий зовнішній світ за її межами, оскільки цей світ всього лише мовна конструкція, і відображає просто ще один складник, притаманний мові. Для структурної лінгвістики те, що подає література, є натяк на соціально сконструйоване значення і не є картиною дійсності. Таким чином, мова літератури спершу вказує на соціальний витвір смислу, а вже потім на передачу повідомлень про світ. Дослідження Соссюра в колі властивостей системи мови, як стверджують історики, «мало катастрофічні наслідки як для історичного розуміння, так і для текстуральності та історії» [1, 126], оскільки він від-

ділив мову від будь-яких зв'язків з її зовнішніми референтами.

Від соссюровської концепції слів як знаків, здатних продукувати численні смисли, семіотика, зі свого боку, зосереджує увагу на перформативному аспекті мови. Семіотика наполягає на тому, що продукування смислу не залежить від посилання на екстралінгвістичні явища, а від розгортання формальних ознак, як і від внутрішніх відносин між ними. Звідси випливає, що мова є формою шифрування і що продукування смислу є деперсоналізоване та функціонує незалежно від мовців. Їх мовні реалізації можуть бути тільки прикладом правил і процедур мови, але не їх контролю. Цей спосіб осягнення мови як деперсоналізованих кодів, які регулюють окремі вирази, радикально змінює традиційне уявлення про автора, який трактується як суб'єкт в центрі, самосвідомий і відповідальний за свої власні висловлювання. Не дивно, що Барт (1967) декларував «мертви» всіх авторів, оскільки з семіотичної точки зору, що залишається від літературних текстів, є кодовані тексти і численне читиво, що таке саме може породити. Що розуміється під текстовою узгодженістю розбивається на ряд дискретних кодів, неоднорідних і суперечливих поза всякою інтерпретативною уніфікацією. Для історичного аналізу літератури ця фрагментація літературного твору неминуче діє розрізує літературний текст, що рівнозначне, за Шпігелем [1, 127], до заперечення історії. Крім того, в перебігові досліджень підтверджено, що, коли йдеться про авторів, зацикленних на кодах існуючої мови, а не спертих на соціальних процесах, про які говорять, і якщо ці соціальні процеси визнаються тільки як лінгвістичні конструкції, тоді соціальне життя зводиться до набору видів дискурсивної поведінки. Ця взаємодія і поєднання штучних і безтілесних знаків не має опертя в зовнішньому світі поза мовою і, отже, є нематеріальним.

Як тільки мова сприймається як довільна система кодування, логічна відповідь при виді кодів полягає в їх декодуванні і деконструванні. Деконструкція переміщає свою увагу на надлишок випродукованих символами значень, таким чином, що це перевищення унеможливає перевірку стабільності смислу, на який претендує будь-який акт мови чи письма. У середині тексту цей неминучий конфлікт кодів розколює передбачувану неперервність твору і виділяє розбіжності та множинність смислів, які він містить. І тому текст є радикально децентрований, так як відсутній референт поза межами вмісту лінгвістичних форм, ніякої сфери поза межами мови, яка б контролювала його пояснювальний реєстр. Що поза мовою

тексту, пояснює Дерріда [2, 202], є більше мови, більше текстів в нескінченному поверненні в якому наявність реального і матеріального відкладене до нескінченності, без можливості коли-небудь бути досягнутою. Це виродження матеріальності знака, порушення його відношення з позалінгвістичною реальністю є, звичайно, виродженням історії. Таким чином, історія та минуле є просто підсистема мовних знаків, яка подає об'єкт відповідно до правил лінгвістичного універсуму, оселеного істориком. Для розбирання, наголошує Шпігель (1994), коли мова йде про розкриття історичної реалії, ви входите у світ, який не тільки запобігає доступу до історії, а й ставить під сумнів саме її існування в якості об'єкта пізнання. Виходить ніякий вид текстів (чи літературні, чи історичні), не має можливість представляти дійсність, іншими словами, якщо ми не можемо досягти «життя» через літературу, ми не можемо досягти «минуле» за документом.

З огляду на це як історики, так і літературні критики запитують, що ж тоді є «реальне»? Таким чином, Шартъє, відповідаючи позитивно на це питання з точки зору історика, стверджує, «що реальне є таке, що текст сам по собі подає як реальне», включаючи його як референта, розташованого поза собою, – цитує Шпігель [1, 136]. Літератори, проте, зробили крок у новому напрямі, оскільки вони прагнуть дізнатися, що може розглядатися зі сторони художнього тексту як контрчасник того, що з боку історії розглядається як минуле «реальне». Згідно з Рікером [3, 222], ця проблема є нерозв'язною, якщо йдеться про розв'язання в традиційних термінах референції. В цьому смислі набувають значення обговорення природи референта в історії і в художній літературі. Так само, як теорія літератури, філософії історії, семіотика та аналітична філософія, постмодерністська поетика порушують ті самі питання. Давайте подивимося, як постмодерна поетика, зокрема історіографічна метафікція, трактує це проблематичне питання про референційність.

Сучасна думка, як ми бачили, відокремлює літературну мову від свого зовнішнього референта. Постмодерні ж новели, навпаки, заперечують цю розбіжність комбінуючи метафікцію з документальними текстами. Таким чином, історіографічна метафікція стверджує, що її світ визначально вигаданий, хоча неспростовно історичний. Ось чому в історіографічній метафікції розрізняються два типи референції: та, що належить до історії, є світ реальний; в той час як та, що належить до художнього образу, стосується вигаданого світу. З іншого боку, стверджує Гатчин [4, 142], в постмодерністській історії

мистецтво може розглядатися як інтертекст. У цьому випадку історія вертає текст, так би мовити, смисловий конструкт, де художній текст може бути відстежений таким самим чином, як і в інших літературних текстах. Це бачення історії відображено в теоріях типу від Ріфатера (1984, цитується Гатчин, 1988). У своїй теорії автор стверджує, що референт літератури є текст і тому історія – як таку розуміє історіографічна метафікція – не належить до будь-якого емпіричного світу, а тільки до іншого тексту. Тому у постмодерністській думці референт є «реальність», про яку ми говоримо, а не дана реальність, а це означає, що для історіографічної метафікції референтом є дискурсивна одиниця.

Відповідно до цього вважаємо, наприклад, до чого відноситься пародійний опис (*див.* Прим. 1) Воріт Левів, які знаходимо на початку «Кассандри»: до реальних Воріт Левів в Мікенах? Їх миметичного зображення? До обох? У кращому випадку, каже Ріфатер, і в цьому ми згодні з ним, слова відносяться не до об'єкта або речі, а до системи текстових одиниць. Ця ідея постмодерністського референта як дискурсивної одиниці рідниться з пропозицією Ліотара (1984), якого Гатчин [4, 150] означає, як одного з аналітиків постмодернізму, що опікується питаннями референційності. На думку критика, пошук референта ініціює в прагматичному контексті розповіді включення продуцента твору, його рецептора, самого оповідання, так і всіх взаємодій між цими компонентами. У цьому деклараторному контексті референти, які надає розповідь, неминуче пов'язані з іншими оповідями (або дискурсами), але не з конкретною реальністю. Тобто, для Ліотара постмодерністські референти є оповідальні витвори. Саме тому «реальність», до якої належить історіографічна метафікція, завжди є не тільки реальність мовного акту (метафікція), а також і реальність інших дискурсивних актів минулого (історіографія). Застосовуючи це твердження до питання, поставленого про референт Воріт Левів, усвідомлюю, що порушена справа, яку знаходимо серед дискурсів минулого, тих, які містять згадки про вхід до Мікен. Один з них, безсумнівно, є Орестея Есхіла. Таким чином, можу стверджувати, що текст Вольфа, як і текст грецького поета, містить дискурсивні конструкти, які можуть розглядатися як референти щодо концепту Воріт Левів.

Наведені до цього рефлексії стосовно питання, на яке слід відповісти, приводять до думки щодо подвійної природи постмодерністського референта. Згадувана двоїстість коріниться в витвореному, і новела ставиться до себе і до іншого тексту так, що дискурсивний конструкт Воріт Левів перетворюється в автотекстуаль-

ний, або інтертекстуальний, референт. Ця біреференційна мережа ще більш ускладнюється, якщо взяти до уваги спостереження Гатчин [4, 155] про існування взаємодії, яка встановлюється під час читання між вигаданим світом і реальним світом читача. Останнє включає в себе всю попередню інформацію особи про концепт, незалежно від того, як вона була отримана: або через інші тексти – вигадані, документальні, наукові, або історичні – фотографії, фільми, твори мистецтва, або через засоби масової інформації, серед всього. «Зовнішні поля референції» (Гершоу 1984; у Гатчин, 1988), які виникають на цьому шляху, дозволяють встановити напрямки референційності, припускаючи, що постмодерністська думка уникає статичної моделі референта. Що ж тоді говорить опис Воріт Левів? Це належить, за постмодерністською пропозицією, не до Воріт Левів, розташованих на пагорбі Гіссарлик в Національному історичному парку Трої в Туреччині, а до воріт Мікен літературних та історичних текстів, фотографій, міфів і легенд. Є в той же час референційний напис і творчий винахід світу, тим самим спростовується наївний поділ між вигаданим і фактичним референтом.

У межах постмодерністської думки обговорення реальності і реального виходить далеко за межі простого одкровення про те, що ми сприймаємо як реальне. Так, наприклад, у своїй монографії «Постмодерністська фантастика» (1987) Мак'Хейл піднімає питання: реально, але в порівнянні з чим? Автор відповідає, розмірковуючи про відмінності між традиційним історичним романом і тим, який він назвав постмодерністським. Що стосується першого, критик підкреслює обмеження не розвінчувати офіційну історіографію як його найбільш важливу рису. Постмодерністський історичний роман, проте, пропонує розвінчувати історіографічний реєстр створюючи нову версію, яка значно відрізняється від офіційно прийнятої. Мак'Хейл стверджує, що не завжди мають чітке уявлення про те, що таке офіційна історія країни (*див.* Прим. 2) і що може бути декілька версій однієї події. У цьому випадку, підкреслює автор, рішення про те, що слід вважати історично визнаним фактом за інтуїцією читача. Як щодо «Кассандри», то роман не запрошує своїх читачів розмірковувати чи Троянська війна, описана Гомером, – це міф чи реальність, – просто направляє їх думати про подію по-іншому. Далі демонструється ряд аргументів, з яких «Іліада» може розглядатися як офіційний історіографічний дискурс про Троянську війну [5].

Добре відомо, що епопея Троянської війни має дві властиві назви, які відрізняються навіть біль-

ше, ніж її протагоністи: Гомер і Генріх Шліман. Не буду тут зупинятися, щоб обговорити так звану «гомерівську проблему» (*див.* Прим. 3), або описати пристрасті молодого німецького бізнесмена, який сліпо вірив Гомерові і 1870 р. вклав більшу частину свого статку, щоб показати, що Троянська війна була не фантазією поета. На мій погляд, важливішим є вплив, який мала знахідка Шлімана, що відроджувала класичні цивілізації – трактовані гомеровими фантазіями – від тонн землі та забуття.

До 1870 р. історія Греції починалася з першої Олімпіади приблизно 776 р. до нашої ери. Все до цієї дати, так би мовити епохи Гомера, як і своїх героїв та їх міст вважалося легендарним і міфічним. Історик Джордж Гроут, наприклад, чия монументальна «Історія Греції» була опублікована 1846 р., пише у своїй передмові: «Початки справжньої історії Греції завдячують першій Олімпіаді, яка, як відомо, припадає на рік 776 до Р. Х. [...] Натомість істина полягає в тому, що історичні записи не починаються, власне кажучи, навіть після цієї дати» [6, 27].

Це правда, що хоча давні греки (600–300 рр. до Р. Х.) розглядали епоси як справжні історії, немає в них нічого такого, щоб сучасний історик міг би розглянути, як вагомий доказ. Однак, хоча робота Гомера – особливо «Одісея» – містить багато фантастичного і надприродного, але описи повсякденного життя, будівель, роботи в сільській місцевості і на морі, домашніх справ жінок такі реальні, що варто запитати, як поет міг вигадати їх.

Також географія Гомера відображає детальні знання островів Егейського моря, морські шляхи, про Сирію та Малу Азію. Згідно Коттрелла грецький поет описує Троянську рівнину так, що «змушує читача фактично бачити фізичні характеристики, звиви річки Скамандри і припливи Симоїс, два джерела недалеко від міста, одне гаряче і одне холодне; смокву, яка була поряд зі Скейськими воротами, домінуючу над всім височенну гору Іда, де Зевс сидів, дивлячись бій» [6, 40].

Вона стосується полеміки щодо авторства Гомера «Іліади» й «Одісеї»: чи поеми є свідомий і навмисний витвір однієї людини, чи твір покоління поетів, натхненних спільною традицією.

Однак в 1846 р., коли Джордж Гроут опублікував свою роботу, окрім вже згаданих топографічних деталей, не було ніяких речових доказів, або фрагменту будівлі, або зразка кераміки, ювелірних виробів, зброї, які підкреслювали б, що світ, в якому жив Гомер, коли-небудь існував за межами його уяви. Такі були причини, чому академічний світ сприйняв висновки про Троянську війну, вироблені Гроутом. У документі йшлося про те, що, хоча греки завжди вірили у справжність

битви між греками і троянцями, розглядаючи її як одну з великих подій минулого, сучасні дослідження показують, що це всього лише легенда.

Розгляньмо, як описується історія. Ніхто не знає точно, скільки тих, хто вірив описаним у «Іліаді» подіям, сподівалися знайти те, що Гомер описує в XXII книзі «Смерть Гектора» своєї епопеї: «Бігли (*див.* Прим. 4) весь час по дорозі, поза стіною, залишаючи за спиною дозорну вежу і вітряне місце, де була дика смоква, і дісталися двох кришталевих джерел, які є джерелами бурхливого Ксанфа (*див.* Прим. 5). Перший має гарячу воду і покритий димом, наче б палаючий вогонь, вода, яка струмить з другого, і влітку як град, холодний сніг або крига» [7, 131].

Маленьке містечко Бунарбаші, у трьох годинах від узбережжя, було єдине місце, де знаходилися два джерела (*див.* Прим. 6), описані в таких подробицях, і були причиною, протягом деякого часу це село вважалося місцем Іліона Гомера. Однак, розкопки у цьому місці не виявили залишків циклопічних стін, які містили 62 кімнати палацу Приама. Шліман, який був на цьому місці в 1868 р. з «Іліадою» в руках, не був певен у тому, що Бунарбаші є правильне місце. Бо, за піснями з другої по сьому епопеї, які описують перший день битви, ахейцям довелося б здолати 84 милі всього за дев'ять годин бою. У віршах, які говорять про бій з Ахіллом, розповідається як Гектор описує три кола навколо фортеці Приама. Околиці Бунарбаші, однак, занадто круті, аби це стало можливим. Але було й інше можливе місце – пагорб Гісарлик. У 1870 р., після річного очікування на отримання дозволу від турецького уряду, щоб почати розкопки, Шліман почав роботи в цьому місці, чия назва означає палац. Через рік, або близько того, копаючи на глибину до десяти футів нижче поверхні пагорба, німецький археолог і його колеги виявили не одну, а багато Трої, бо міські стіни підіймалися на старіших стінах і під цими з'явилися інші, ще раніші за попередні. Найнижчі рівні були якраз ті, які цікавили німця, бо він думав, що шукає Трою, Трою Гомера, повинна бути дуже глибокою. У ході робіт були знайдені черепки глиняного посуду, глиняні ідоли, золоті та срібні предмети та ще залишки знарядь праці та зброї. Грабар знав, що, за оцінками давніх істориків, Троянська війна відбулася близько 1180 р. до Р. Х. Однак 1873 р. не було ніякої ефективної системи для визначення дат, яка б спиралася на порівняння керамічних залишків. Ось чому Шліман не міг встановити, яке з міст (*див.* Прим. 7) було знищене в XII ст. до Р. Х. Згідно з Ратером (1993) зараз відомо, що найбільш підходящим кандидатом бути містом Приама є Троя VII а (*див.* Прим. 8).

Історики, які піддали сумніву реальність Троянської війни, стверджували, що місце, яке відкрив, Шліман було занадто малим для великих подій «Іліади» (див. Прим. 9). Проте, в якийсь час німецький археолог не був зацікавлений у відповіді на коментарі скептиків, так як 1876 р. зробив настільки важливе відкриття, що перевершив свої троянські тріумфи – Мікени. Ключем до його успіху було посилання на Павсанія, грецького історика II ст. до Р. Х., який писав про Мікени: «Деякі частини стін досі збереглися, як і двері, на яких бачимо левів [...]. Одна гробниця Агамемнона, друга – візника Еврімедона та ще Теледама і Пелопса, бо кажуть, що Кассандра народила цих близнюків і ще дітьми Егісфом убив їх разом зі своїми батьками [...]. Клітемнестра і Егісф були поховані за межами стін, тому що вони не заслужили бути похованими всередині, де лежали Агамемнон та інші вбиті» [6, 69–71].

У часи Гомера, коли стародавні епоси і легенди розглядалися не як легенди, а як справжня історія, він мав певність, що Мікени були осередком вбивств. Ось чому Шліман почав розкопки, шукаючи гробниці гомерівських героїв. Роботи велися поблизу Воріт Левів, яким заважали важкі камені. У 1876 р. серед кам'яних плит команда на чолі з Шліманом виявила п'ять гробниць, де були знайдені останки дев'ятнадцяти осіб. Професор Вейс [6] описує, що з жінок, дві мали золоті смужки на лобі, а ще одна мала чудову діадему. Обличчя чоловіків були вкриті золотими масками. Поруч з ними на землі лежали мечі, чаші для пиття, золоті та срібні. Двоє дітей були загорнуті в золоту фольгу. Шліман не мав сумнівів, що він знайшов могили Агамемнона, Кассандри, Еврімедона і його супутників, убитих Егісфом. Вірячи у це, археолог телеграфував цареві Греції: «Величносте, я знайшов Ваших предків» [8, 22].

Завдячуючи системі визначення дат, заснованій на порівнянні керамічних типів, ми тепер знаємо, що поховання в вертикальній могилі були набагато давніші, що приблизно відповідає періоду між 1600 і 1500 рр. до Р. Х. (див. Прим. 10). Тут необхідно було б уточнити, що, коли Шліман почав цю монументальну працю, ніякого досвіду не було, щоб допомогти йому, і він не міг орієнтуватися на досвід інших польових археологів, тому що ще ніколи не проводилось нічого з таким розмахом. Незважаючи на помилки, яких припустився Шліман, важливість його відкриттів для історії і світової культури не мають аналогів. У випадку цього конкретного розслідування найважливіший спадок німецького археолога полягає в намаганні «довести, що міфічне місто було реальним» [9, 82].

Після археологічних відкриттів почалися обговорення, які тривали майже сторіччя. Приймаючи деякою мірою історичність описаних в «Іліаді» подій, багато істориків погодяться з Монтанеллі, який стверджує, що після відкриттів Шлімана більше не маємо права ставити під сумнів історичну реальність епічних персонажів і їх пригод, описаних Гомером [8, 23]. З іншого боку, після того, як було показано, що стародавні легенди і міфи містять більше правди, ніж хотіли і хочуть визнати деякі історики, які повинні відстоювати свою позицію, ті, хто не бачать історичної асоціації між тим, що відбулося в епоху пізньої бронзи, та гомерівськими подіями [7].

Виходячи з археологічних свідочств, показано, що історично існувало щось на зразок Троянської війни (див. Прим. 11). Однак очевидно, що твір Гомера, як будь-який літературний твір, не є суто історичний. Історичні факти, розказані в «Іліаді», походять від давніх часів і переплітаються з фантазією, яка не може виправдати їх джерел. Як стверджує Доктороу [10], у епоху пізньої бронзи розповіді були одним з найважливіших засобів для збору та передачі знань: вони були суспільною пам'яттю. Їх функція полягає в збереженні минулого, настанов молоді та створенні колективної ідентичності. Крім того, слід прийняти до уваги, що Гомер, як і його сучасники, нічого не знали подібного до чисто фактичного стилю; був відсутній вироблений огляд природного світу поза релігією, ніякої історії поза легендою. Для них акт відтворення історії був презумпцією істинності.

Повернімося до пропозиції постмодерністської думки щодо розуміння історії та постмодерністської думки, що історичне знання виробляється і через мову. Це не означає, як вже сказано, що піддається сумнівові існування минулого, але висловлюється переконання, що минуле нами пізнається тільки через дискурс. Найбільш важливою віхою парадигми в історії як науки є визначення історії як дискурсу, а не події [11]. На основі цього підходу, суперечки про реальність Троянської війни відходять на задній план і висувається на перший план зображення самої «Іліади». У світлі цієї ідеї монологовий дискурс грецького поета набуває статусу офіційної історії про протистояння між троянцями і ахейцями. Користуючись епічною риторикою, Гомер легітимізує владу загарбників і геть заглушує голоси жертв.

1. Spiegel G. (1994). Historia, historicismo y lygica social del texto en la Edad Media // En Historia y literatura, F. Perus (ed.). – Мiхico : Instituto Mora, 1994. – P. 123–161.

2. *Derrida J.* De la gramatologna / J. Derrida. – Мiхико : Siglo XXI, 1998.
3. *Ricoeur P.* Tiempo y narraci3n III. El tiempo narrado / P. Ricoeur. – Мiхико : Siglo XXI, 1985.
4. *Hutcheon L.* A Poetics of Postmodernism. History, Theory, Fiction / L. Hutcheon. – New York : Routledge, 1988.
5. *Homero.* La Iliada. Versi3n directa y literal del griego por L. Segala y Estalella / Homero. – Мiхико : Porгъа, 2004.
6. *Cottrell L.* El toro de Minos / L. Cottrell. – Мiхико : FCE, 2005.
7. *Korfmann M.* Was there a Trojan War? // Archaeology. A publication of the Archaeological Institute of America [Електронний ресурс]. – 2004. – Disponible desde Internet. – URL: <http://www.archaeology.org/0405/etc/troy.html>.
8. *Montanelli I.* Historia de los griegos / I. Montanelli. – Barcelona : Debolsillo, 2005.
9. *Provost Beller S.* The history Puzzle: How We Know About the Past / S. Provost Beller. – USA : Twenty-First Century Books, 2006.
10. *Doctorow E. L.* «La historia de la ficci3n. Niveles de realidad en la obra literaria» // Biblioteca Digital Ciudad Seva [Електронний ресурс]. – 2007. – Disponible desde Internet. – URL: <http://www.ciudadseva.com/textos/teoria/tecni/doctorow.htm>.
11. *Grinberg Pla V.* La novela hist3rica de fines del siglo XX y las nuevas corrientes historiogr3ficas // Ponencia en el V Congreso Centroamericano de Historia, San Salvador, El Salvador [Електронний ресурс]. – 18 al 21 de julio, 2000. – Disponible desde Internet. – URL: <http://www.wooster.edu/istmo/articulos/novhis.html>.

Подано до редакцiї 06. 06. 2013 р.

Примiтки

Примiтка 1. В пропозицiї Лiнди Гатчин (1988), термiн пародiї розумiється як форма проблематизування цiнностей i використовується як синонiм таких понять, як iронiчна цитата, стилiзацiя, привласнення, або iнтертекстуальнiсть. При пародiї, як i при будь-якiй iншiй формi вiдтворення, ставиться пiд сумнiв поняття оригiнального як рiдкiсного, унiкального i значного. З другого боку, постмодернiстська пародiя є свого роду спростувальний перегляд, або перерасування, минулого, що пiдтверджує i будить наразi потугу уявлень iсторiї.

Примiтка 2. Уточнюючи цей термiн, Зейдель [див. Seydel U. Ficci3n hist3rica en la segunda mitad del siglo XX: conceptos y definiciones // Escritos. Revista del Centro de Ciencias del Lenguaje 25. – 2002. – P. 23–49] пояснює, що не всi краiни мають обов'язковi пiдручники, через якi вiдбувається дифузiя офiцiйної iнтерпретацiї iсторiї, як, наприклад, випадок з пiдручниками, розробленими у Мексицi Нацiональною комiсею з Безкоштовних пiдручникiв.

Примiтка 3. Вона належить до полемiки щодо авторства Гомера «Iлiади» й «Одiссеї»: чи поеми є свiдомий i навмисний витвiр одиєї людини, чи твiр поколiнь поетiв, натхненних спiльною традицiєю.

Примiтка 4. Стосується Ахiлла i Гектора в день смертi останнього.

Примiтка 5. Ксанф – рiчка Троади, названа Богом Скамандром [див. Segala y Estalella L. La Iliada / L. Segala y Estalella. – Мiхико : Porгъа, 2004].

Примiтка 6. Перше систематичне гiдрологiчне дослiдження з метою локалізувати гаряче i холодне джерела, описанi Гомером, очолював Рудольф Вiрхов в 1879 р. Експедицiя виявила не два, а набiр з восьми джерел, якi вiдповiдають гомерiвським характеристикам поблизу Пiнарбасi (за деякою транслiтерацiєю так само, як Бунарбашi). Розташоване на пiвнiчних пагорбах, якi є частиною вулканiчного масиву Кара-Даг, це невелике мiсто, i його околицi були вивченi знову в перiод 2001–2002 рр. На цей раз, команда Волькердорфера описала i проаналiзувала 131 джерело, розташоване на територiї площею 120 км² в Нацiональму iсторичному паркувi Трої (Туреччина). Температура води в цих джерелах була мiж 16,5 i 31,9° С (Волькердорфер та iн, 2003).

Примiтка 7. На пагорбi Гiссарлик, що також перекладається як мiсце укрiплення, на вiддалi 6,5 км вiд Егейського моря i на такiй самiй вiдстанi вiд Дарданелл, визначено такi населенi пункти: Троя I, перше поселення зi стiною, побудованою з дрiбного каменю i шиферу, вiд 3000 р. до Р. X.

Троя II, доiсторична фортеця, набережнi з оборонними насипами, палац i будинки. Починаючи з третього столiття.

Троя III, IV i V – доiсторичнi поселення, побудованi на руiнах Трої II в перiод мiж 2300 i 2000 рр. до Р. X. Троя IV є фортецею, яка охоплювала бiльшу частину, нiж будь-яке попереднє поселення, з великою стiною, баштами, воротами i будинками, починаючи з 1900 по 1300 рр. до Р. X.

Троя VII a, реконструкцiя Трої VI, побудована пiсля того, як мiсто було зруйноване землетрусом.

Троя VII b i VIII – грецькi села з простих будинокiв з каменю, починаючи з 1100 р. до Р. X., або близько цього.

Троя IX, Акрополь греко-римського мiста Iлiон, або Новий Iлiон, з храмом, присвяченим Афiнi, громадськими будiвлями i великим театром. Вона iснувала з I ст. до Р. X. Приблизно до 500 р. Р. X.

Примiтка 8. Основна вiдмiннiсть мiж Троєю VI i Троєю VII полягає у використаннi простору всерединi форту. Грабарi стверджують, що велика частина громадян Трої VI h, якi жили в невеликих фермерських селах на рiвнинi Трої, шукали в стiнах Трої VII a захисту через деякi зовнiшнi загрози. Мiсто Приама було жорстоко зруйноване тому, що громадяни не витримали переслiдувань, проти яких вони готувалися. Зменшення кiлькостi iмпортної керамiки з Мiкен в Трою VII було витлумачено як пiдтвердження особи нападника. Судячи зi змісту «Iлiади» й «Одiссеї», мiкенськi греки, тобто з пiвденної та центральної Грецiї, вважалися руйнiвниками Трої. Одначе немає нiяких археологiчних свiдчень, що допомогли б з'ясувати, хто були завойовники (Раттер, 1993).

Примiтка 9. Кофман (2004), який очолював розкопки на пагорбi Гiссарлик протягом 16 рокiв, каже, що за мiрками рiгiону в той час (пiзнiй бронзовий вiк) Троя була великим мiстом мiжрiгiонального значення, яке контролювало доступ з Середземного моря до Чорного, а також з Малої Азiї в Пiвденно-Схiдну Європу i навпаки. Її цитадель не має аналогiв як в рiгiонi, так i, наскiльки ми знаємо до цих пiр, в усiй Пiвденно-Схiднiй Європi.

Примiтка 10. Припускаючи, що Агамемнон був iсторичною особистiстю i жив би близько 1180 р. до Р. X.

Примiтка 11. Кофман (2004) твердить, що вiдповiдно до археологiчних та iсторичних вiдкриттiв, зроблених в останнi десятилiття, можна припустити, що в районi Трої були рiзнi конфлiкти, якi припадають на кiнець бронзового вiку. На сьо-

годні, однак, не можна з певністю сказати, чи всі ці події збереглися в пізнішій колективній пам'яті, наприклад, про Троянську війну. Імовірно також, що існувала незабутня подія, яку ми називаємо сьогодні Троянською війною.

Peres Viktorya. Homer's «Iliad» as the historical discourse on the Trojan War: the question of referentiality.

In this article the authors states that the text of Homer's «Iliad» can be considered as the official historiographical discourse on the Trojan War. It is also analyzed how this discourse contributes the building of textual authorreferentiality in the novel by Christa Wolf Cassandra (1983). The author bases her analysis on the postmodernist theories of McNale and Hutcheon.

Keywords: referentiality, metafiction, discourse, novel.

Перес В. В. «Илиада» Гомера как историографический дискурс о Троянской войне: вопрос референциальности.

В этой статье аргументируется, что текст гомеровской «Илиады» может являться официальным историографическим дискурсом о Троянской войне. Мы анализируем, как этот дискурс способствует построению текстуальной автореференциальности в новелле Кристи Вольф «Кассандра» (1983). В нашем анализе мы основываемся на постмодернистских теориях McNale и Hutcheon.

Ключевые слова: референциальность, метафикция, дискурс, новелла.

